

שעור ט"ו

אם ראשונים כמלאכים...*

„אמר ר' זירא אמר רבא בר זימונא :

אם ראשונים בני מלאכים אנו בני

אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו

כחמורים“ (שבת קי"ב ע"ב)

„והוי זהיר בגזלתן שלא תכוה,

שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת

עקרב ולהישתן להישת שרף“.

(אבות פ"ב)

„אמר הקב"ה לישראל ראשך עליך

ככרמל — הרשים שבכס הביבים עלי

כאליהו שעלה להר הכרמל... ודלת

ראשך כארגמן... הדלים והרשים

שבישראל הביבים עלי כדוד“.

(שה"ש רבה ז')

הנה כבר למדנו לדעת, כי כל הכחות וההרגשים, החיים ופועלים באדם

הקטן, נמצאים גם באדם היותר גדול. כמובן, לא באותה המדה שהם נמצאים

באדם הקטן, נמצאים הם באדם הגדול, ולא אותו המקום שהם תופסים בנפשו

של הראשון, הם תופסים בנפשו של השני, ובדאי מתעדנים אלו הכחות

ומתחלקים בו לחלקים דקים. דק מן הדק, אבל בכ"ז נמצאים הם כלם בו ולא

יפקד ממנו אף כח אחד, אף רגש קל, אלא שבאדם הגדול נובעים הם ממקור

גבוה, מרום מעלת שורש נפשו ששם מתחיל ה„אני“ שלו, ואצל האדם הקטן

מעשיו ועניניו יוצאים ממקום שפל מצבו ששם ה„אני“ שלו.

ובארנו דגם במריבת רחל ולאה אודות דודאי בנה באמרה: „המעט

קחתך את אישי“ וגו'—לא היתה מריבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה פשוטה,

והגם שאף פה פעלו אלו הכחות הנמצאים במריבה פשוטה, אבל בשרשם

אחרים הם. ומה מאד שונים הענינים שהיו קשורים בוו המריבה, ענינים

---

* נאמר ש"ק וישלח תרע"ח ונרשם ע"י הרב ר' אברהם שמואל הירשוביץ

זר' יצחק אלחנן סטול הי"ד.

קדושים ונעלים, דברים העומדים ברומו של עולם, שהן ברוח קדשן ידעו — במדה ידועה, כי הכל בשלמות אין מי שיודע — שלתכלית הבריאה ולתקונה בעתיד דרושים י"ב שבטי יה, שמהם יבנה כלל ישראל, וזה יהיה ע"י יעקב אבינו. וכל אחת חפצה לקחת חלק יותר גדול בבנין כלל ישראל, ויראתה של לאה אמנו פן תסולק מהענין הקדוש הזה, בנין כלל ישראל ותקון העולם כלו, פעלה וגרמה ההתחרות ביניהן והביאתן לידי קטטה זו „המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני“.

גם בחיי המשפחה שלנו יארעו מקרים כאלו כמריבת רחל ולאה, ואותו הספור שיסופר בינינו אדות מריבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה שפלה, אותו הספור עצמו מספרת לנו התורה הק' על מריבת האמהות הק', יען שאלו הכחות המביאים אצלנו לידי מריבות וקטטות, אלו הכחות עצמם פעלו והסבו אצלם, אעפ"י שממקור אחר מוצאם, ממקור קדוש, ממטרה ושאיפה של בנין כלל ישראל ותקון העתיד של מלכות שמים, אבל בכ"ז הכח אחד הוא. כי אלו הכחות המתעוררים אצלנו ע"י הסבות והענינים התופסים מקום ב„אני“ שלנו, אלו הכחות עצמם נתעוררו אצלם ע"י הסבות והענינים, שתפסו מקום ב„אני“ שלהן. ולכן מספרת לנו התורה את המעשה עפ"י פשטות הדברים, כי היתה מריבה בין האמהות הק', מריבה שהיא לעצמה הוא דבר שנארע אצל נשים אחרות, רק שכשמספרים מעשה כזה אודות בנות דורותינו, מדברים אודות רחל ולאה של דורנו עם עניניהן הקטנים והשפלים, וספור התורה אודות אמותינו הק' הוא עם עניניהן החשובים ושאיפותיהן הקדושות. וח"ו לאמר, שסבת המריבה של האמהות הק' היתה סבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה שפלה — חלילה לנו לאמר כן! שונה הוא הענין שהניע התחרותן, ענין של קדושת ה' ומלכות שמים, אבל בכ"ז הספור אחד הוא, וכפי שבארנו.

מצאתי לבכון לחזר על זה יען שהיו אחרים שטעו בדברי ולא הבינו כראוי. אנכי בהרגישי זאת, ראיתי אור גדול, שהאיר לי חלק גדול בתורה ונתישבו אצלי הרבה ספורים בתורה בנביאים ובחז"ל, שלכאורה קשים הם ומשוללים באור, כמו ענין שאול דוד: „ויהי שאול עוין את דוד“ מהיום ההוא שאמרו: „הכה שאול באלפיו דוד ברבבותיו“.

דבר תמות הוא לאמר, כי יען ששאלו חשש שיקח דוד מלכותו, בראותו שלב העם נוטה אחריו, זה גרם והסב שיהא עוין את דוד ורודף אותו כ"כ. קשה לומר כן! א"א ששאלו, בחיר ה', העניו, הנחבא אל הכלים, ירדוף כ"כ בשביל כבוד המדומה אחרי איש כדוד, ובדבר שאין לו אשמה כלל, ואמנם איתא בספרים הק' — שמחלוקתם היתה בדבר גדול ורם מאד: שאול חפץ שהמלכות הראשונה בישראל תביא את כלל ישראל לתכליתו היעודה לו מאת

ה', ושל א יצטרך למלכות בית דוד ולענינים המליים בזה (כמה שנמצא בספרים הק', כי אלמלא בטלה מלכות בית שאול, הי' בא העולם מהר אל תכליתו ולא הי' צריך כ"כ גלגולי דברים וצורופים והצרות שבאו על כלל ישראל) וראה במלכות בית דוד מניעה להתגשמות שאיפתו הק' ולכן רדף אחרי דוד וזאת הסבה במחלקותם, ובכ"ז הכתוב מספר לנו: ויהי שאול עוין את דוד בשביל ה"מלוכה", בשמעו שאומרים ששאל הכה באלפיו דוד ברבבותיו. והגם שסבות נעלות וקדושות הוו בזה, בכ"ז הכח אחד הוא: אותו הכח של אהבת עצמו שנמצא אצל המלכים בעולם, שזה מניע אותם לשפך נהרות דם, אותו הכח עצמו הניע גם את שאול, כי חפץ שדוקא ע"י יבא כלל ישראל לתצודתו הקדושה, למלכות שמים, לקדושת שמו יתברך.

ומרשה אני את עצמי לאמר, שאפשר שגם כחות פשוטים נטלו חלק בזה, יען כי לפי מדת גדל האדם, כן נפשו מעודנת יותר ומרגשת יותר בדקות מה שמעיק עליה, וכמאמרם ז"ל: "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", וכמו שבארנו זאת כבר. ומרשה אני את עצמי לאמר, שיוכל היות, שגם אצל מריבת רחל ולאה פעלו ונטלו חלק גם כחות פשוטים, וכפי שמוצאים אנו כשפגש יעקב ברחל כתיב: "וישא את קולו ויבך" ואמרו חז"ל: "לפי שבא בידים ריקניות. אמר: אליעזר עבד אבי אבא הי' בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידו כלום".

והרי פלא הוא! על מה זה בכה יעקב? מה זה הי' חסר לו? איזה מקום יוכלו לתפוס דברים קטנוניים כאלו בגדלותו של יעקב אבינו? האם נמצא מקום ברוחב לבו לדברים פעוטים כאלה, שהם לפי מדרגתו הנשגבה משחק כפתורים! ועוד לבכות עבור זה! אבל כן הוא. כל זמן שהאדם מלובש בחומר, א"א לו להפרד ממנו לגמרי, וכמה שיגדל האדם, בכ"ז מקושר הוא עם החומר, וכל הכחות וההרגשים חיים בו וגם הכחות הכי קטנים עוד תופסים בו מקום. ולכן, עד כמה שהיתה גדלותו של יעקב אבינו, בכ"ז עוד לא הי' יכול להפרד לגמרי מהרשם שפעלה עליו ביאתו לזה המקום, שעמד בו פעם אחת אליעזר עבד אבי אביו והיו בידו נזמים צמידים ומגדנות ובידו אין כלום. ואע"פ שזה הרגש בודאי תפס מקום אצלו במדה קטנה מאד, אעפ"כ על פי דקות הרגשו ועדינות נפשו הרגיש בחזקה את עצב המצב ובכה. ולכן גם באמותינו הק', אף שנמצאה בהן הקנאה במדה קטנה מאד, בכ"ז הרגישו מאד בה והכאיבה להן. אבל ח"ו לאמר שהן היו הסבות העיקריות שהסבו הניעו בזה — לא! ענינים קדושים, רמים ונעלים הסבו בזה.

ובאמת גם התחרות כזו עדיין אינה על צד השלמות. לא אדע אם נתבע אדם על זה, אבל במציאות עוד אינה עפ"י האמת, כי עפ"י האמת צריך האדם

להיות מוחרד רק במטרה של מלכות שמים ולא יותר, יהי ע"י מי שיהי, על ידו או ע"י אחר, מאי נפקא ל"י מינה? רק מלכות שמים תהי (*). ושאיפה כזו צריכה להקיף את מהות האדם, רוחו ונשמתו, ולא ימצא שום מקום ל„אני נפרד“, שידרוש שע"י יהיה זאת. אלא כל מהות האדם צריכה להיות רק מלכות שמים ולא יותר, ואם נמצא עוד אצל האדם מקום ל„אני נפרד“, שדורש שדוקא שע"י יתהווה כל זה — לו יהי שעולם הבא הוא דורש, קדושת ה' הוא דורש — אין זה כל האמת לאמתו.

ורואים אנו כי יעקב אבינו שהוא מרכבה לשכינה, שצורתו חקוקה בכסא הכבוד ושזכה להעמיד י"ב שבטי יה ושעל ידו יבנה „כלל ישראל“, בכ"ז עוד הי' נמצא בו „אני נפרד“ כפי שמוצאים אנו גבי מעשה דינה לפ"מ שמורים לנו חז"ל ומדויק זה בדברי התורה. דכתיב בתורה: „ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו וגו'“ — ואמרו חז"ל „ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפני, שלא יתן בה עשו עיניו, לכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירהו למוטב ונפלה ביד שכמ“. (רש"י וישלח ל"ב כ"ג).

להתפלל ולהשתומם הוא! על מה נענש כה מר? על שלא רצה לקחת את עשו לחתן לבתו? איזה חטא הוא בזה שרצה להשיא את בתו לתלמיד חכם ולא לרשע? ויעקב הלא ידע מה זאת מסירת בת לרשע, ועל ספק אולי תחזירהו למוטב לאמלל את בתו, וכה לאמלל — להשיאה לעשו הרשע! המדרש אומר על זה (מדרש רבה בראשית פרשה פ'): „למס מרעהו חסד מנעת חסד מן אחוך, היא נסבת לאויב... לא בקשת להשיאה למהול, הרי היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר, הרי היא נשאת דרך איסור“. פלאים! מה זה למס מרעהו חסד? שלא נתן את בתו לעשו הרשע? בלתי מובן.

אבל זהו כפי שאמרנו. החטא הי' בזה שעוד הי' אצל יעקב „אני נפרד“, „אני“ שדרש שבתו לא תמסר לרשע, שלבתו יהי איש תלמיד חכם. כי לה התנה שאיפת יעקב רק מלכות שמים ולא יותר, כי אז הי' מוסר את בתו לעשו, והגם שספק הי' אם יחזור למוטב, מ"מ בידעו הכחות הגדולים שהיו לעשו והאשר הגדול שצפון בזה שיוחזר עשו למוטב ומה שיופעל בכחות כאלן

(*) ע"י סנטה מ' ע"א: „ומאי עינוותנות דר' אבהו, דאמרה לה דביתהו דאמרא דר' אבהו לדביתהו דר' אבהו תא דידן לא צריך ליה לדידך והאי דנחין וקניף עליה יקרא בעלמא הוא דעביד ליה, אולא דביתהו ואמרה ליה לר' אבהו, א"ל ומאי נפקא לידך מינה, מיני ומיניה יתקלס עילאה.“ (המערכת)

לקדושת ה' וכמה מפריעה רשתו לתכלית זו וכפי שידעו מקדם, כי כל גלגולי הדברים הנצרכים לעולם עד שיגבר הטוב ותתגלה מלכות שמים הם מפני התנגשות שני הכחות הללו וכמה שנאמר: „שני גויים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ” ועי' שששו ה' שב למוטב ה' יכול לבא תיכף התקון העתיד. וא"כ לו ה' נמצא ביעקב רק מטרה של מלכות שמים בלבד ולא יותר ולא ה' אצלו „אני נפרד”, בודאי ה' עומד בנסיון וה' מוסר את דינה גם על ספק לעשו, וכלפי שמיא גליא, כי לו היתה בו מטרת מלכות שמים כפי הדרוש מאתו, בודאי ה' יודע לחשוב את כל זה ששווה וראוי למסור את בתו על ספק של הדבר הגדול הזה, שמא יחזור עשו למוטב. ועין שעוד ה' נמצא ביעקב „אני נפרד” שדאג בעד רוחניות בתו ורצה שבתו תחי חיים ורוחניים, באשר היא קרובה לו וחלק מה „אני” שלו, לכן לא רצה שתמסר לעשו, וזה הפריע לו לעמוד בנסיונו. והגם שבעובדא זו גופא מוצאים אנו נסיון גדול מיעקב, כי בהמצאו בסכנה גדולה כ"כ הלא היתה בעדו הסבה היותר קרובה וטבעית להנצל מידו בזה שיראה לו את דינה בתו, כי הלא ידע, כי תמצא חן בעיניו — וראינו כי אחז כ"כ באמצעים והשתדלות להנצל — ובכ"ז החביא אותה והעמיד את עצמו ואת בני ביתו בסכנה מפני רוחניות בתו, אעפ"כ מצאה בו התורה חטא, כי חסרון המסירות למלכות שמים, ג"כ גרם שלא יתבונן וידע, כי יש בזה תועלת גדולה למלכות שמים וכדאי הוא הדבר. ועוד יותר מזה מצאו חז"ל בו, כי גם הרגש „למס מרעהו חסד” שהי' בו, שהי' נמצא עמוק בנשמתו הרגש של שנאה ולא רצה להיטיב עם עשו ולהחזירו למוטב, גרם בזה.

וקודשא בריך הוא התוכן לבות בני האדם, שלפניו גלויים וידועים סתרי ותעלומות כל חי, וכאשר העמד האדם לפני אור ה', אין שום מחיצה שבכחה לעצור בעד האור החודר בכל האדם, ואין פינה ומקום נשאר, שלא יגיע שם אור ה' ויאר, וכמו שמבארים אנו הפסוק: „עלומנו למאור פניך”, כשאנו נעמדים לפני האור הגדול — אור פניך — אין כל סתירה ותעלומה והכל יגלה, ואין כל פינה נסתרה, שלא תואר באור פניך, ומה גדול עמק הדין כשהאדם מוצג לפני האור הזה, ולפני האור הזה לא נסתרה הסבה שפעלה ביעקב אבינו בהחבאת בתו דינה, ונמצא בנסיון הגדול הזה, שמסר את נפשו ואת נפש בני ביתו בעד בתו שלא תנשא לרשע, כי סבת חטא היתה בזה, ונענש ע"ז בענש מר.

הענין הוא כפי שדברנו, שבאיזה מדרגה גבוהה שיעמוד האדם, והיאך שיהיה גדל מעלת רוחו ונפשו, בכ"ז סופו הוא פה, בעולם השפל. רק שבקטן התחלתו וסופו פה בעולם החמרי, ואצל איש המעלה התחלתו

רתוקה היא, שרשו הוא שם במרומי מרום, בענינים רמים נעלים ונשאים, אבל בכ"ז סופו הוא פה, בעולם השפל, וכל הכחות וההרגשים, אף הכי קטנים נמצאים גם באדם הכי גדול והתוצאות שוות הן בגדול ובקטן. רק שבמקום שאצל הקטן הסבה הרוחפת היא ענינים קטנוניים ושפלים, אצל הגדול הסבה הרוחפת לאלו הכחות היא ענינים המקושרים בשרש נפשו ונשמחו.

וחס ושלום לאמר שאלו הענינים המביאים לאנשי קטני הדעת ומעוטי הכחות להטא, אלו הענינים הסבו בחטאם וגם הם היו חטאים כמונו, לא! ענינים אחרים היו קשורים בחטאם, ומי שמרשה את עצמו לאמר שגם הם חטאו כמונו, כופר הוא ואינו מאמין בגדלות חז"ל. תמה אני בכלל איך היא אמונת האדם הזה בתורה? הלא רוב עקרי התורה יפורשו לנו בדברי חז"ל הרהבה הרבה דינים תקנו לנו, ויסוד ועיקר גדול בתורה היא אמונת חכמים. דמי שיכול לומר שהיו אנשים כמונו, מבטל הוא חלק גדול מהתורה, ואין ספק אצלי, כי יש לו דין עכו"ם גמור, שחיתתו — נבילה, ויינו — יין נסך. ובאמת מי שיש לו רק עינים לראות ואזנים לשמוע, יכול להכיר מדברי חכמינו הק' ז"ל את רוב גדלותם ורוממותם ומעוט ערכנו נגדם. וזה כמה פעמים דברנו אחדות זה והוכחנו מדבריהם הקדושים בכמה מקומות.

הלא רואים אנו בחוש שהדרות מתמעטים והולכים. לא נדבר אודות האמהות הק', אודות הנביאים, אנשי כנסת הגדולה, וגם אודות תנא — רק נדבר אודות „שעור קומה" של אמורא!

איתא בב"ק (דף קי"ז ע"א) במעשה דרב כהנא כשעלה מבבל: „אזל דיש לקיש ואמר ליה לר' יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר. למחר אותבוה בדרא קמא קמי' דר' יוחנן, אמר שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא דלא אקשי (מפני שרב צוהו: קבול עליך דלא תקשי לר' יוחנן שבע שנין), אנחת' אחורי' שבע דרי עד דאותבי' בדרא בתרא. אמר לי ר' לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל, אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להו חלוף שבע שנין דאמר לי רב. קם אכרעי', אל נהדר מר ברישא, אמר שמעתתא — ואקשי, אוקמיה בדרא קמא. אמר שמעתתא — ואקשי, ר' יוחנן הוי יתיב אשבע, בסתרי, שלפי ליה חדא בסתרא מתותיה, אמר שמעתתא — ואקשי לי, עד דשלפי לי כולהו בסתרי מתותי עד דיתיב על ארעא."

להשתומם הוא: מאין תמצא אתבה כזו ומסירות נפש לתורה, ואיפה הוא המקום שתהי' האפשרות לגשם בו הנהגה כזו בחיים, שיבטלו כל הכחות והרגשות המתעוררים באדם, ויהי' הכל ממועד רק ע"פ קו האמת ובמדה כזו, שכשבא אדם גדול, שחשבוהו לארי ואותבוהו בדרא קמא, מיד כשראו שאינו ראוי לזה, הורידוהו עד דרא בתרא.

פה בישיבת טלוז, בנעורי שלא הייתי כ"כ מנוסה בחיים, חפצתי להנהיג ולקבע מדרגות התלמידים בישיבה ע"פ מדת הבנתם וידיעתם בתורה, אבל בזכותי כי א"א בשום אופן להוציא זאת לפועל והוכרחנו לקבוע זמנים קבועים בערך לכל מדרגה ומדרגה. בהתחשב לפי האומדנא שבמשך זמן כזה ראוי התלמיד ע"פ רוב לעלות ממדרגה למדרגה גבוהה הימנה. ומזה שבישיבותיהם הם יכלו לבצע הנהגה אמיתית כזו, להתחשב רק עם מעלת התורה, רואים אנו מה גדלה אהבתם לתורה ומסירותם לזה, עד שחיייהם חיי תורה היו. ולכן הי אפשר להם לסלק את כל הרגשות המפריעים לכבוד התורה באמת ולגשם בחיים הנהגה כזו, שאם אינו יודע להקשות, אינו ראוי לספסל זה וצריך לרחקו מיד ולהושיבו על ספסל אחר, ואם עדיין אינו מקשה, צריך לרחקו עוד יותר עד הספסל האחרון. כי איש המעלה הגדול ביותר בתורה, מקומו בראש, ואם אינו גדול כ"כ בתורה — יהי מי שיהי' — מקומו באחרונה הוא, יען כי כבוד התורה דורש. שהכל ימדד רק לפי הגדלות בתורה.

אמנם כן, היטב חרה לו לרב כהנא הדבר הזה והי' נחשב לו כאלו לא הקשה שבע שנים, אבל בכ"ז הלא להשתומם הוא, כי היה אפשר שיהיה נהוג אצלם כך.

ועוד להתפלא הוא איפה זה נמצא מנהיג ורבי כזה, שאחרי שאקשי לי רב כהנא וראה גדלותו בתורה, שלפי לי' חדא בסתרא, ובדאי הי' זה בצווי ר' יוחנן, עד שלפי ליה כלהו בסתראי עד דיתיב על ארעא ביחד עם כל התלמידים! באמת רק אצל אנשים כאלה, שהיתה להם אמיצות הדעת ובהירות השכל במדה כזו לקבע את מקומו של כל תלמיד לפי מדרגתו הנכונה, כפי הדרוש לכבוד התורה ולמדת האמת, הי' אפשר שימצא אצלם כח כזה, שמנהיג וראש ישיבה בראותו שאחד מן התלמידים גדול יותר בתורה, יצוה לשלף מתחתיו כל הכרים, והוא — הרבי — ישב על הקרקע ביחד עם התלמידים!

ויען שהיו אנשים במעלת חכמה וגדלות כזו, לכן דבריהם היו כגחלי אש, וכל דבור ומחשבה עשו רושם כביר עד אשר כשהרימו את גבות עיניו ונדמה לו כי אוחך קמחייך — כי שפתותיו סדוקות היו — חלש דעתיה דר' יוחנן ונח נפשי' דרב כהנא. הוא לא חש על עצם המעשה, שהי' בסדר עפ"י מה שהאמת דורשת ממנו, אבל כשחשב שרב כהנא אינו מקבל הדבר ברצינות הדרושה ולועג לו, על זה חרה לו, וכיון שחלש דעתו, מיד נח נפשי' דרב כהנא.

כהאי גוונא מצינו בב"מ (פ"ד) במעשה דר' יוחנן וריש לקיש דהוו מפלגי בי מדרשא, הסייף והסכין וכו' מאימתי מקבלים טומאת וכו', ר' יוחנן

אמר משיצרפם בכבשן ור"ל אמר משיצחצחן במים, א"ל לסטאה בלסטיותי ידע. א"ל מאי אהנת לי, התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי. א"ל אהנאי לך דאקרבינד תחת כנפי השכינה, חלש דעתי דר' יוחנן, חלש ר"ל, אתאי אחתי קא בכיא, אמרה לי עשה בשביל בני, אמר לה עזבה יתומיך אני אחי, עשה בשביל אלמנותי, א"ל ואלמנותיך עלי תבטחו, נח נפשי דר"ל.

והנה פשטות הספור קשה להבין, מה זו התשובה שהשיב ר"ל לרבי: „מאי אהנית לי“, המפרשים נדחקו בבאור הדבר, ולי נראה שכשראה ר' יוחנן שר"ל עומד כ"כ על דעתו בדבר זה, מצא בו שזהו מפני שמקודם לסטים הי' והי' מתעסק בדברים אלו ולכן חושב עצמו למומחה בזה, וא"ל ר' יוחנן: ליסטאה בליסטיותי ידע, ואהדר לי בבדיחותא: אי ידיעתי בזה היא רק מפני שהייתי לסטים ולא מפני גדלותי בתורה, א"כ מאי אהנת לי? אי משום כבוד שקוראים לי רבי, התם קרו לי רבי והכא קרו לי רבי. וע"ז חלש דעתי דר' יוחנן, יען כי בדבר כזה — התקרבות תחת כנפי השכינה — אין מן הראוי גם בבדיחותא להתבטא במבטא: מאי אהנת לי.

אבל להתמה ולהשתומם הוא! אי זה נמצא בהירות השכל ואמיצות הדעת כזו, שכשבאה לפניו אחותו, שהייתה אשתו של ר"ל, ומבקשת רחמים עלי' ועל בני', הוא משיב: עזבה יתומיך אני אחי' ואלמנותיך עלי תבטחו. אין שום דבר שיועיל לבטל את גזר דינו! התבטא במבטא כזה וחסא נגד כבוד התורה — יהי' מה שיהי' — בכית אחותו, צער יתומים, צער אלמנותה, כבוד התורה דורש ענשו ואין דבר שיעכב!

וגדל אהבתם לתורה ומסירותם לה רואים אנו גם מסוף הספור, שכשגנה נפשי דר"ל הוה קמצטער ר' יוחנן אבתרי' טובא, אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה, ניזיל ר' אלעזר בן פדת דמתודין שמעתתיה, אזל יתיב קניה. כל מילתא דהוה אמר ר' יוחנן א"ל תניא דמסייעא לך, אמר: את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא לי עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאני' וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא? היכא את בר לקישא! והוה קא צוח עד דשף דעתי מיני', בעו רבנן רחמי עלי' ונח נפשי'.

הרי כי אחרי דנו דין קשה כזה בגיסו ריש לקיש הבליג על רגשותיו ולא נחם גם אחרי כן על שענש אותו בעונש מיתה ומה שנשאר אחותו אלמנה ובניו יתומים, כי הלא כבוד התורה דורש שימות. אבל מה שאין לו מי שיקשה על דבריו כריש לקיש ולא מרווחי ומחדדי שמעתתא, הצטער ולא הי' יכול

להתנתחם על חסרון התורה והוה קא צוה היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, עד דשף דעתי מיני.

כה היו חיינם קשורים עם התורה! וכה גדלה אהבתם ומסירותם אלי! וגם מזה הספור רואים אנו עד כמה פעלו דבורם ומחשבתם, דכיון דחלש דעתי דר' יוחנן, נח נפשי דר"ל. והוה מפני ש, "שעור קומה" שלהם הי' גדול מאד והגיע לעולמות אחרים רחוקים מרחק רב וגבוהים לאין שעור מעולמנו השפל, ולכן דבורם ומחשבתם, שהתחילו ממקום גבוה מאד — מעולם ששרש נפשם נמצא וחי שם — פעלו בשטף עצום ובכח גדול וחזק ירדו מלמעלה למטה עד כרי להמית והוה שהוהירו לנו חז"ל: „והוי זהיר בגחלתן שלא תכה שנשכיכתן נשיכת שועל ועקיצתם עקיצת עקרב ולחישתן לזוישת. שרף וכל דבריהם כגחלי אש“.

ובאמת דבור ומחשבה על כל אדם עושים רושם, והוה גם עניו לשון הרע: הדבור הרע והמחשבה הרעה על חברו עושים רושם ומעוררים קט זיג, אבל כמה הוא גודל כחם? מאיזה מקום הם מתחילים כי איפה היא התחלונ מציאותנו? פצצה הכי גדולה אם יורידה ממקום קרוב אינה מתפוצצת ואינה פועלת כלום, אבל כשזורקים אותה ממקום רחוק אז ע"י מהירות נריצות. הליכתה היא באה בכח חזק מאד ומתפוצצת ועושה שמות. ולכן הלישות הדעת של ר' יוחנן, אי-שביעת רצון שירד ממקום גבוה, משרש נפשו, בא בכח גדול כ"כ ומתו אנשים עי"ו.

כן מוצאים אנו בבבא בתרא (דף ע"ה ע"א): „דיתיב ר' יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד: השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן? לימים הפליגה ספינתו בים הוה מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות, שהם לי על לי וחוקק בהן עשר ברום עשרים, אמר להו הני למאן? אמרו לי שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמי' דר' יוחנן, א"י דריש רבי, לך נאה לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי, אמר לו ריקא אלמלא: זית לא האמנת? מלגלג על דברי חכמים אחה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות“.

כה היתה פעולתם! דבורם ומחשבתם פעלו כ"כ, שכיון שנתן עיניו בר מיד נעשה גל של עצמות.

עפרא לפומייהו דהני דאמרי שהם היו אנשים כמונו, שענינים קטנוניים, שתופסים מקום אצלנו, הפסו מקום אצלם ושהדורות אינם מתמעטים והולכים, שוטה ופתי גמור יכול לאמר דברים כאלו, לא נדבר אודות האמהות הק, אודות יד ושאל, אודות הנביאים, גם לא אודות תנא ואמורא, רק אודות אחד שוטה

לא כבר חי בינינו וכמעט בדור אחד עמנו והכל יודעים מגדלותו וצדקתו — אודות הגאון ר' אליהו זצ"ל מווילנא מובא בהקדמה לספר „ספרא דצניעותא“ ע"י תלמידו ר' חיים מולוזין זצ"ל וז"ל: „והתבונן נפלאות מאחת מהנה, שפעם אחת ביום א' של פסח הוי יתיבי גבי' תרי תלמידי מתלמידי החדושים, ומאשר היו יודעים זה דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו וחדות ה' מעוזו, אשר ה' שש ושמה ביו"ט כמצווה עלינו בתורתו ית"ש, אשר ה' להפליא, וכאשר ראו אז שאין שמחתו במלואה וטובה כ"כ כהרגלו שאלו פיו הק' ע"ז, ולא רצה להשיב והפצירו בו מאד ולא יכול להתאפק, אמר: מוכרחני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה, לקיים מה שנאמר: „דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים“, כי בזה הלילה בא אלי אליהו (כמדומה בזכרוני שאמרו משמו שהי' אליהו ואפשר חד ממתבתן עילאין) וגלה לי ענינים וחדושים נוראים אין חקר בשם י"ב על פ' עלו זה בנגב, ובעמדי בבקר מרב הפלגת השמחה לא יכלתי להתאפק והרהרתי בהם קדם ברכת התורה ונענשתי שתיכף נתעלמו ממני ואינם. (והוא לפי שטתו הנקי' בשו"ע או"ח שגם הרהור בדברי תורה נאסר קדם ברכת התורה) ונחמוהו וברכו לו: השי"ת יחזיר לרבנו את אבדתו. ואחר זמן מה שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבדתו והשיב: ב"ה שנתגלו לי שנית, והמה אלפים וב' מאות וס' אופנים. וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני, כן אני יודע מפני מה נתגלו לי שנית ואמר לו: שבאופן אחד מהם אני יודע כחות כל הבריות וכל אבר מה ענינו. עכ"ל הטהור.

האם יש לנו שום ציור ומושג שיוכל מוח האדם להכיל אלפים ושתי מאות וששים אופנים על פסוק אחד שע"י אחד מהם אפשר לדעת סודות כל הבריות ומציאות כל אבר? ! והוא הלא באיש שהי' זה לא כבר עמנו, והלא דק טפש ומשוגע יכול לאמר שר' חיים הגוים בזה או שנדמה לו כן, כי הלא ידוע לנו גדלותו ורוממותו של ר' חיים מולוזין וגם מספרו הקטן „נפש החיים“ אפשר לראות צדקתו וקדושתו, מלבד שהי' מקובל אז לחכם מדיני ומגדלותו וקדושתו שספרו הכל ממנו, תמונתו כמו חי' עומדת נגד עיני. אצלכם יוכל להיות, כי אין זה כ"כ, אבל אני כאלו ראיתי היום, ואם ר' חיים אומר, בודאי אמת הוא בלי שום ספק כלל, והספר הלא נדפס עוד בחייו ושם הוא מעיד שהיתה לו להגרא זצ"ל בכל לילה עלית נשמה ואם הגר"ח זצ"ל מעיד, אין שום ספק ופקפוק כלל שכן הוא.

והלא זהו דבר שאפשר להאמין בו ולצייר זה בשכלנו, כמו שרואים אנו עתה בעולמנו: אם נעמיד כושי שחור נגד איש פילוסופי או גאון של דורנו, והאם אפשר לו לכושי להשיג את הענינים החיים באיש המורם הזה ומענינים

אותו, האם אפשר לו לצייר ולהשיג מה באלו הענינים, הכחות וההרגשים, החיים באיש כזה? וכן הוא אצלנו: איזה מושג אפשר לנו — קטני המחנות — להשיג באילו הענינים שהכיל איש כזה? וזה הלא הי' איש שחי כמעט בדורנו, הגם שהי' מורם ממצב הדור ההוא שחי בו, ובכ"ז מספרים בשם ר' חיים, אע"פ שזה לא נמצא פתוב, אבל ממקורות נאמנים הוא, כי שאלו תלמידיו את ר' חיים זצ"ל לו הי' הגר"א בדורם של האמוראים אם זי' אמורא, זענה: אלו חי אלף שנים פעמים, לא הגיע גם עד קרסוליו של אמורא, אולי בהרמב"ן, וזאת אומר תלמידו שמספר עליו כ"כ גדולות ונפלאות ושכותב עליו, כי יודע הוא שבביתו היו דנים מתים ועוד גדולות כאלה, והוא אומר, כי אילו חי אלף שנים פעמים, גם עד קרסוליו של אמורא לא הי' מגיע, ואולי בהרמב"ן. וא"כ האם אפשר שיהי' לנו שום מושג באנשים שחיו כמה דורות קודם? וכדאי'תא בגמ': אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ואם במשך זמן של שני דורות ירדו כ"כ עד שאמרו ע"ע שהראשונים כמלאכים נגדם, הלא נבין עד כמה ירדנו ונפלנו אנו לנגדם, לאין שיעור ולאין ערך, וא"כ האם אפשר לנו להשיג שום ציור מ"שעור קומה" שלהם? ומי פתי שיוכל לאמר כי הדורות לא נשתנו ועומדים על מקומם?

והחובה על כל אדם להגן נגד הדעות הכוזבות המשחיתות ומרעילות את האדם, וגדולה מאד הזכות למי שעומד על האמת ומגין עלי' מהדעות הרעות הללו כמו ביוסף הצדיק, שעמד להגן בעד אמו, כמו שמצינו: „אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין" (רש"י וישלח) כ"ש שמי שעומד בעד האמת ומגין עלי' ולוחם נגד הרע המרעיל ומשחית כמה נפשות מישראל, מה גדלה זכותו.

על כל בן ישראל החובה לדעת ולהכיר את רב גדלותם של הראשונים ומעוט ערכנו נגדם. אנחנו נמצאים כבר בשפל המדרגה, קטנים מאד אנו, דלי הלב והשכל.

אבל בכ"ז אין לנו להרגיש את עצמנו נדכאים ממצבנו יותר מדי. יש לנו במה להתנחם. איתא במדרש (שהש"ר ז'): „אמר הקב"ה לישראל ראשך עליך ככרמל, הרשים שבכם חביבים עלי כאליהו שעלה להר הכרמל... ודלת ראשך כארגמן... הדלים והרשים שבישראל חביבים עלי כדוד ... ויש אומרים כדניאל דכתיב בו והלבישו ל'דניאל ארגונא". היאך זה אפשר להיות שאפילו הרש בישראל בעניניו הקטנוניים יהי' חביב לפני הקב"ה כאליהו בהר הכרמל שעלה חי השמימה? והיאך זה יוכל איש פשוט מבני ישראל בצדקתו ובמעשיו הקטנים להיות חביב לפני הקב"ה כדוד וכדניאל איש תמדות?

אבל כן הוא הדבר: איזו חשיבות תוכל להיות לגדלות של האדם אף היותר גדול לפני הבורא — תכלית השלמות והגדלות בלי סוף ותכלית, ומה חשוב הוא מרחק החכמה בין האדם הכי גדול והקטן לעומת הבורא כביכול? אם שני אנשים יאחזו דרכם לנסע מהלך ששה מילים ואחד מהם עבר דרך חצי מיל כבר, אז נוכל לחשוב, כי נתקרב למטרתו יותר מהשני. אבל אם הי' להם דרך מרחק של אלפי מילים ואחד מהם זה כבר עבר דרך חצי מיל, האם נוכל לחשוב, כי נתקרב למטרתו יותר מהשני? איזה ערך יש לחצי מיל במרחק אלפי מילים? כן היא חשיבותו של האדם, אף היותר גדול, נגד הבורא ב"ה. לפניו הגדול והקטן שוים הם (*). אם רק הקטן בוחר ומתאמץ ללכת בדרך הטוב, ואף שהגדול שבהשתלמותו הגיע למדרגה יותר גבוהה, מקבל יותר שכר לאין שעור, זהו רק לענין זכויותיו של האדם, אבל לפני הקב"ה בחשיבות אחת עומדים לפניו קטן וגדול והחובה על כל אחד היודע ומבין את ההכרות האמתיות, להפיצם בישראל וללחם נגד הדעות הכוזבות. אוי לזה שמהלך בדעות המושחתות ומורעלות ומפיצן, וזה שזכה להבין את האמת ודרכיה לאמתתם ולהגן בעדם — אשרי לו!

(* וכמה שנא' (בפירוט וכל מאמינים) „השנה, ומשוה קטון וגדול“ (המערכת).